

ZDRAVOTNÍCKE ŠKOLSTVO NA SLOVENSKU V MEDZIVOJNOVOM OBDOBÍ

Eva MOROVICSOVÁ

Univerzita Komenského v Bratislave
Lekárska fakulta
Psychiatrická klinika
Odborárske námestie
811 08 Bratislava-Staré Mesto
eva.morovicsova@fmed.uniba.sk

MOROVICSOVÁ, Eva. The Health School System during in the Interwar Period in Slovakia. The health school system during the interwar period in Slovakia provided pregradual preparation and postgraduate education for doctors, nurses and midwives. The education of the other categories of the healthcare professionals was conducted mainly in the form of short courses. In the proposed study, we have been focused to the professional preparation of two categories of the healthcare professionals: education of nurses and midwives. We describe that time legislation that determined the conditions for establishment of the educational institutions for nurses and midwives, the methodology of teaching and the methods of graduation of study. Attention is paid as well to the analysis of factors that necessitated the establishment of the postgraduate education for the midwives in the follow-up courses. The conclusion points to the benefits of the professionalization of nurses and midwives for improvement of health care for various groups of population.

Kľúčové slová: história; zdravotnícke školstvo; sestry; pôrodné asistentky; vzdelávanie; Slovensko;

Keywords: History; Health School System; Nurses; Midwives; Education; Slovakia;

Vzdelávanie sestier pred vznikom Československej republiky

V období vzniku prvej Československej republiky zabezpečovali inštitucionálne vzdelávanie sestier dve ošetrovateľské školy (v Prahe a Chomutove), ktoré svoju činnosť začali ešte v období Rakúsko-Uhorska. Od roku 1926 k nim pribudla aj Ošetrovateľská škola v Opave. Na území Slovenska až do roku 1929 však neexistovala žiadna vzdelávacia inštitúcia pre teoretickú a praktickú prípravu ošetrovateľiek. Štúdium na českých ošetrovateľských školách bolo pre mnohé záujemkyne zo Slovenska náročné a problematické nielen z finančných, ale aj rodinných dôvodov. Počet absolventiek nemohol uspokojiť potreby klinickej praxe. Preto ošetrovateľskú starostlivosť poskytovali prevažne neškolené praktické ošetrovateľky, praktické ošetrovateľky a rádové sestry. Vzdelávanie získavali priamo v nemoc-

niciach a v ambulanciách od lekárov a skúsenejších kolegýň. Rozvoj lekárskeho vied, zmeny v poskytovaní zdravotnej starostlivosti a prehlbujúci sa nedostatok sestier nastolili požiadavku založenia ošetrovateľských škôl aj na Slovensku.¹

Zriadenie Ústavu Milana Rastislava Štefánika v Martine

Konštituovanie zdravotníckeho školstva na Slovensku výrazne podporili dobročinné organizácie a spolky, hlavne aktivity žien združených v Živene na čele s Elenou Maróthy-Šoltésovou a predsedníčky Československého Červeného kríža (ďalej len ČSČK) Dr. Alice Masarykovej. Otázku zakladania odborných škôl, ktoré by vychovávali sociálno-zdravotné pracovníčky, nastolila Živena na valnom zhromaždení v auguste 1920. Na základe ďalších rokovaní prijala rozhodnutie vybudovať školu pre sociálnu a zdravotnú starostlivosť a učiteľský ústav na výchovu učiteliek rodinných škôl, ktoré by sa sústredili do jedného ústavu. Ústav mal byť podľa prvých plánov umiestnený v Bratislave, neskôr prišlo vedenie Živeny s návrhom, aby bol vybudovaný v Martine.² Na návrh predsedníčky Živeny E. M.-Šoltésovej bol pomenovaný podľa Milana Rastislava Štefánika.³ Základný kameň ústavu bol položený 9. augusta 1922 a do užívania bol slávnostne odovzdaný počas augustových matičných slávností v roku 1926.⁴ Kuratórium vypracovalo štatút ústavu, ktorý schválil zriadenie dvoch škôl – župnej školy na vzdelávanie učiteliek gazdinského odboru rodinných škôl a dvojročnej školy pre sociálnu a zdravotnú starostlivosť.⁵

Zriadenie školy pre sociálno-zdravotnú starostlivosť v Martine

Dvojročná škola pre sociálno-zdravotnú starostlivosť bola založená v rámci Ústavu M. R. Štefánika v roku 1925 ako prvá verejná škola tohto typu na Slovensku.⁶ Tvorila súčasť odborných škôl pre ženské povolania v ČSR a bola pod patroná-

¹ MOROVICSOVÁ, Eva. Ošetrovateľské školy v prvej Československej republike. In *Revue ošetrovateľstva a laboratórnych metódik*, 2005, roč. 11, č. 1, s. 13-16.

² Odôvodňovalo sa to najmä potrebou výchovy sociálnych pracovníčok pre potreby zaostalejšieho dedinského obyvateľstva, ale aj tým, že sociálno-zdravotná starostlivosť vo väčších centrách bola všeobecne predsa dostupnejšia. Pozitívom Martina boli aj národno-kultúrne tradície mesta a presťahovanie Slovenskej divízie Československého Červeného kríža (ďalej ČSČK) do tohto mesta. In *Zpráva o činnosti Živeny, spolku slovenských žien*, na 53. správny rok od 1. VII. 1921 do 30. VI. 1922. Slovenský národný archív (ďalej SNA), fond (ďalej f.) Inštruktor ministerstva sociálnej starostlivosti (ďalej Inštruktor MSS), kartón (ďalej k.) 8.

³ Medzi najdôležitejšie úlohy Živeny v rokoch 1921 – 1922 patrilo zriadenie školy na prípravu sociálnych sestier. O dôležitosti vybudovať ústav s týmto zameraním rokovalo aj valné zhromaždenie Živeny v roku 1921. In *Zpráva o činnosti Živeny*, ref. 2.

⁴ NEMCOVÁ, Jana – HLINKOVÁ, Edita. História a súčasnosť vzdelávania sestier na Ústave Milana Rastislava Štefánika v Martine. In BUJALIKOVÁ, Mária – PAVLÍKOVÁ, Ľudmila. Zborník príspevkov z 8. medzinárodného sympózia o dejinách medicíny, farmácie a veterinárnej medicíny. Martin: Jesseniova lekárska fakulta UK, 2007, s. 214.

⁵ Prípravné kuratórium pracovalo v zložení: Dr. Igor Dulla, Elena Maróthy-Šoltésová a František Mareš, ktorého vymenovalo Ministerstvo sociálnej starostlivosti (ďalej MSS) v Prahe. In MIN-TÁLOVÁ, Zora – TELGÁRSKY, Bohdan. Červený kríž na Slovensku v rokoch 1919 – 1938. Matica slovenská: Martin, 2005, s. 99-100.

⁶ Výnos Ministerstva školstva a národnej osvety (ďalej MŠANO) zo dňa 22. 6. 1925, č. 68.623-III-25.

tom vtedajšej Považskej župy, ktorej sídlom bol Turčiansky Svätý Martin. Škola začala svoju činnosť v provizórnych podmienkach v Štátnom učiteľskom ústave v Turčianskych Tepliciach.⁷ Vyučovanie sa zameriavalo najmä na sprostredkovanie vedomostí, ktoré absolventky potrebovali pri poskytovaní sociálnej pomoci a zdravotnej starostlivosti a v rámci poradenstva na prekonávanie vžitých predsudkov a povier hlboko zakorenených predovšetkým na vidieku. Opodstatnenosť teoretickej prípravy vychádzala z toho, že sociálne pracovníčky sa museli v praxi rozhodovať a konať samostatne, pričom úspech ich pôsobenia často závisel aj od ich primerane taktného a citlivého prístupu k chorým a núdzným. Podľa učebnej osnovy, schválenej v roku 1926, bolo v prvom ročníku 34 a v druhom 37 teoretických vyučovacích hodín. Praktický výcvik v druhom ročníku vzrástol týždenne z 34 na 36 hodín.⁸ Obsah výučby tvorili odborné predmety: *organizácia zdravotnej starostlivosti o mládež, činnosť okresnej starostlivosti o mládež, ošetrovateľská technika, zdravotveda* a iné. Cieľom bolo poskytnúť poznatky týkajúce sa výživy a ošetrovania dojčiat, ošetrovania chorého dieťaťa a základov výchovy. V školskom roku 1931/1932 bola schválená nová učebná osnova⁹, do ktorej bolo zaradených ďalších 8 predmetov¹⁰; z osnovy boli vyradené predmety *činnosť okresnej starostlivosti o mládež a sociálna starostlivosť*.

Vyučovací proces bol od začiatku spojený s praxou. Praktický výcvik študentiek zabezpečoval predmet *prehliadky ústavov a sociálno-zdravotných zariadení*, ktorý mal v prvom ročníku 4-hodinovú dotáciu týždenne, v druhom ročníku sa hodinová dotácia zvýšila na 10 hodín týždenne. Obsahom predmetu boli prehliadky a exkurzie v sociálnych ústavoch, detských domovoch a v ďalších zdravotníckych zariadeniach v jednotlivých mestách republiky. Pred každou exkurziou dostali žiačky usmernenie a pokyny, na čo sa majú počas prehliadky zamerať, pretože po návrate do školy museli vypracovať podrobný elaborát a zhodnotiť pozitíva a negatíva príslušného zariadenia.¹¹ V prvom ročníku žiačky absolvovali exkurzie v sociálno-zdravotných zariadeniach a inštitúciách v Martine a jeho okolí. Náplňou exkurzií v druhom ročníku boli niekoľkodňové prehliadky v zariadeniach v jednotlivých mestách na Slovensku, v Čechách a na Morave, čo bolo časovo aj finančne náročné. Vzhľadom na to, že časté exkurzie mohli narúšať

⁷ Výstavba ústavu nebola ukončená pred otvorením školského roka 1925/1926, preto začiatok výučby prebiehal v Štátnom učiteľskom ústave v Turčianskych Tepliciach.

⁸ Výnos MŠANO zo dňa 18. 12. 1926, č. 4.151.800/26.

⁹ Výnos MŠANO zo dňa 10. 12. 1931, č. 119.962/31-III/5.

¹⁰ Boli to nasledujúce predmety: sociálne lekárstvo a štatistika, administratíva ústavná a spolková, sociológia a sociálna politika, etika sociálnej práce, úvod do poradenskej práce, individuálna starostlivosť, laboratórne cvičenia a písanie na stroji.

¹¹ Cieľom prehliadok bolo: „... teoretické poznatky podprieť názorom. Žiačky zadovážia si prehľad sociálnych inštitúcií, menovite tých, s ktorými budú musieť vo svojom povolani spoločne pracovať a ktoré budú pri výkone sociálno-zdravotnej pečlivosti potrebovať; ďalej zoznámia sa s odbornými pracovníkmi a činiteľmi v sociálno-zdravotnej pečlivosti; poznajú jasne a tma- vé stránky jednotlivých inštitúcií, pritom upozornia sa prípadne na potrebu reformy a doplnenia sústavy sociálno-zdravotných inštitúcií v republike vôbec a najmä na Slovensku; napokon poznajú faktickú účasť verejných a súkromných činiteľov v sociálno-zdravotnej pečlivosti.“ Zo župnej školy pre sociálno-zdravotnú pečlivosť pri Ústave M. R. Štefánika. In Živena, 1926, roč. 16, č. 9, s. 193.

teoretickú prípravu, ministerstvo školstva a národnej osvety (ďalej MŠANO) súhlasilo s ich realizáciou len raz mesačne – každý štvrtý týždeň v rozsahu 40 hodín. Počas 3-týždňového vyučovacieho procesu sa neorganizovali žiadne prehliadky, „*ale dohánajú sa teoretické predmety, zameškané v štvrtom týždni*“. Prvá takto orientovaná exkurzia sa uskutočnila v dňoch 3. 9 – 8. 9. 1926 v Brne. Počas brnianskeho veľtrhu si žiačky mohli prezrieť výstavu „Zdraví“, ktorú pripravila Masarykova univerzita.¹² Zároveň navštívili aj niektoré sociálne a zdravotnícke zariadenia a inštitúcie v Brne: „*Detskú kliniku prof. Teyschla, Americkú Domovinu, ústav mrzákov, úradnícku štvrť mesta Brna ako vzor zdravého bývania, Kounicove kolegia, detské ihrisko pri výstavke „Zdraví“, život na ňom a detskú besiedku, mestskú materskú školku pri Vesne, mestskú školku na Kolišti, poradňu „Naším deťom“, školský útulok na Vídeňce, školy a zariadenie Vesny, sociálne ústavy pani Steyskalovej, Českú zemskú pēči na Morave a ve Slezsku.*“¹³ Hlavným zámerom exkurzií bolo, aby žiačky navštívili a spoznali v prvom rade tie inštitúcie, s ktorými budú vo svojom budúcom povolání spolupracovať, aby si vytvorili obraz o sociálnej starostlivosti o deti a mládež a o tých inštitúciách, ktoré dopĺňali sústavu sociálnych zariadení, ale žiačky ich z rozličných príčin nemohli navštíviť.

V dňoch 4. – 9. októbra 1926 sa konala exkurzia na Ostravsku, kde sa žiačky oboznámili so sociálno-zdravotnou starostlivosťou v priemyselnom a baníckom kraji.¹⁴ V nasledujúcich mesiacoch sa realizovali exkurzie v zariadeniach poskytujúcich starostlivosť o deti a robotníkov v Zlíne, ale aj v zdravotníckych zariadeniach na Slovensku, napr. v Košiciach, Dolnom Smokovci, Novom Smokovci, Lučivnej.¹⁵ Zabezpečovanie exkurzií do sociálnych inštitúcií, zdravotníckych zariadení a ústavov, ktoré tvorili súčasť odborného vzdelávania, bolo finančne náročné a bez dotácií ministerstva verejného zdravotníctva a telesnej výchovy (ďalej len MVZTV) ťažko realizovateľné. Súčasťou praktickej prípravy bola aj účasť žiačok pri organizovaní aktivít ČSČK. Podieľali sa napr. na príprave sviatku matiek v Martine, vo Veľkom Čepčine, v Mošovciach, vypomáhali v polievkovej kuchyni miestneho spolku a pri stravovaní účastníkov žiackych exkurzií. Zúčastnili sa aj na trojdňovom štátnom zdravotníckom kurze pre učiteľky materských škôl v Martine.¹⁶ Aj v nasledujúcom období sa realizovali exkurzie do rôznych sociálno-zdravotníckych inštitúcií v slovenských mestách.¹⁷

¹² „Výstava bola bohatá, prehľadná a pri svojej vedeckosti predsa prístupná pochopu širokých vrstvi.“

¹³ Zo župnej školy pre sociálno-zdravotnú pečlivosť pri Ústave M. R. Štefánika. In Živena, ref. 11, s. 194.

¹⁴ V rámci exkurzie navštívili viaceré zariadenia: napr. Útulok spolku „Ochrana matek a kojenců“ a sirotinec spolku „Ludmila“ v Smolkove, poradňu „Naším deťom“ a Útulok Božích bojovníkov v Ostrave, vo Vítkoviciach detskú poradňu, mestský sirotinec, poradňu pre voľbu povolania, študentský domov, sociálny ústav Červeného kríža, banícke kolónie, mestskú knižnicu, závodnú nemocnicu a krematórium.

¹⁵ Zo župnej školy pre sociálno-zdravotnú pečlivosť pri Ústave M. R. Štefánika. In Živena, ref. 11, s. 194.

¹⁶ SNA, f. Krajinský úrad v Bratislave (ďalej len KU BA) 1928 – 1939, k. 308, C1., Administratívne oddelenia, organizačné útvary 1928 – 1929.

¹⁷ Napr. v Martine absolvovali exkurzie v týchto zariadeniach: dispenzár ČSČK, detská zdravotná stanica, župná nemocnica, jasle, polievková kuchyňa, študentské baraky, materská škola, továreň na pletený tovar, továreň na náradie z ohýbaného dreva, úradovňa Slovenskej divízie ČSČK. V Kláštoře pod Znievom sirotinec, ústav hluchonemých, hračkársku a čipkársku školu, detskú

Sociálno-zdravotná škola začala od roku 1926 organizovať počas letných prázdnin krátkodobé kurzy so sociálnym zameraním, venované najmä starostlivosti o matku a dieťa, organizácii sociálnej a zdravotnej starostlivosti a sociálnej hygiene. Z hľadiska šírenia zdravotno-osvetovej práce mali kurzy veľký význam. Záujem žien (aj z radov vidieckeho prostredia) narastal z roka na rok. Pôvodné zameranie učiť ženy správnej výžive sa postupne rozšírilo na rôzne oblasti zdravotnej starostlivosti a výchovateľstva.

Pri otvorení prvého ročníka školy sa zo strany slovenských žien prejavil pomerne malý záujem o štúdium. Príčiny boli viaceré: nedocenenie sociálnej práce medzi obyvateľstvom, nepriaznivá finančná situácia slovenských rodín (neschopnosť hradiť výdavky spojené so štúdiom), ale aj tradičné predstavy o úlohe a poslaní ženy. Medzi najširšími vrstvami obyvateľstva prevládala všeobecná mienka, že úlohou ženy je predovšetkým byť matkou a gazdinou bez toho, aby prejavovala záujem o sociálno-spoločenské funkcie.¹⁸ Z tohto dôvodu sa vedenie školy rozhodlo ponúknuť možnosť štúdia aj uchádzačkám z Moravy a Čiech. V prvom ročníku v školskom roku 1927/1928 študovalo v škole 20 žiačok.¹⁹ Neskôr sa situácia zmenila a záujem o štúdium z roka na rok stúpil. V rokoch 1926 – 1939 školu ukončilo 177 absolventiek. Štúdium mohli absolvovať aj žiačky zo sociálne slabších rodín. Finančnú pomoc im poskytovala nadácia Živeny, založená E. Maróthy-Šoltésovou. Pravidelné finančné príspevky vo forme pôžičky (vyplácané v mesačných dávkach) im umožnili uhradiť poplatky za internát. Jedna z absolventiek spomínala, že na ostatné výdavky si zarábala „*praním, žehlením golierov a čepcov spolužiačkam, ako i doučovaním, o ktoré v Martine nebola núdza*“²⁰.

Zriaďovanie ošetrovateľských škôl na Slovensku v medzivojnovom období

Zriaďovanie ošetrovateľských škôl v medzivojnovom období vymedzovalo najmä platné nariadenie rakúskeho ministerstva vnútra č. 139 o ošetrovaní chorých z 25. júna 1914, ktoré upravovalo podmienky odbornej prípravy ošetrovateliek v dvojročných ošetrovateľských školách. V platnosti bol aj výnos rakúskeho ministerstva vnútra č. 6122 zo 4. júna 1914, ktorý určoval osnovu teoretickej prípravy ošetrovateliek. V zmysle uvedených právnych predpisov bol prvý rok štúdia prevažne teoretický a druhý rok bol venovaný výlučne praktickej príprave.²¹ Ošetrovateľské školy boli pričlenené k nemocniciam, ktoré zabezpečovali praktický vý-

zdravotnú stanicu, mincovňu, v Kremnici mestské múzeum a archív, materskú školu vo Vrútkach, poradne Masarykovej ligy proti tuberkulóze v Ružomberku, ústav mrzákov v Slávnici a iné.

¹⁸ PAMÄTNICA. 50 rokov zdravotníckeho školstva v Martine 1926 – 1976. Martin: Stredná zdravotnícka škola, 1976, s. 15.

¹⁹ Žiačky prvého ročníka začali štúdium v prvom semestri 1. 2. 1927. Z 21 zapísaných žiačok školu opustila jedna žiačka, jedna prestúpila do učiteľského ústavu a jedna bola prijatá dodatočne.

²⁰ PAMÄTNICA, ref. 18, s. 74.

²¹ Poslucháčky však mali možnosť aj v rámci teoretickej prípravy hospitovať na interných, chirurgických, gynekologických klinikách, v pôrodnici, nalezinci a detskej nemocnici. Praktická príprava sa realizovala pod vedením vrchnej školskej sestry na klinike, ktorá bola do tejto funkcie menovaná ministerstvom vnútra. In MÁNKOVÁ, Anna. Dějiny ošetrovatelství. In Československá nemocnice, 1934, roč. 4, č. 3, s. 78.

cvik žiakov. Na zriadenie každej ošetrovateľskej školy v medzivojnovom období bolo potrebné zvláštne povolenie MVZTV, ktoré zároveň schvaľovalo počet učiteľov. K základnému vybaveniu škôl patrili posluchárne, laboratória, niektoré ošetrovateľské školy boli vybavené učebňou ošetrovateľstva a knižnicou. Školy boli internátne, žiačky mali povinnosť bývať v ústave a stravovať sa za určitý poplatok.

Prijímanie uchádzačiek na štúdium sa realizovalo na základe podania žiadosti, ku ktorej museli priložiť osobné doklady.²² K podmienkam prijatia patrili: československé štátne občianstvo, vek od 20 do 30 rokov, absolvovanie troch tried meštianskej školy, dobrý zdravotný stav.²³ Jednou z podmienok prijatia na štúdium bola aj požiadavka, aby žiačka bývala počas štúdia v internáte, ktorý bol súčasťou školy. Tie uchádzačky, ktoré nemohli bývať v internáte, neboli na štúdium prijímané. Priamy dozor nad životom žiakov v internáte pri cirkevných školách mala predstavená, na civilných školách riaditeľka internátu. Zodpovedali aj za ich osobné vedenie a pozornosť venovali vstúpeniu vedomia zodpovednosti v prístupe k chorým, resp. osvojovaniu a dodržiavaniu stavovských povinností.²⁴

Ošetrovateľská škola Kongregácie milosrdných sestier sv. Kríža²⁵ v Bratislave

Proces konštituovania prvej ošetrovateľskej školy na Slovensku trval niekoľko rokov. Pôdu na založenie školy pripravovali ošetrovateľské kurzy, ktorých realizáciu umožnilo povolenie ministra verejného zdravotníctva a telesnej výchovy Dr. Jozefa Tisa z 15. marca 1929. Kurzy prebiehali v Štátnej nemocnici v Bratislave a ich hlavnou organizátorkou bola Mária Fides Dermeková.²⁶ Navštevovali ich

²² K žiadosti o štúdium prikladali domovský list, osvedčenie o štátnom občianstve, krstný list, súhlas otca alebo poručníka, ak záujemkyňa nedovŕšila 18 rokov, doklad o ukončení troch tried meštianskej školy, lekárske potvrdenie o zdravotnom stave, očkovací preukaz, vysvedčenie o bezúhonnosti. Vo vysvedčení musela žiadateľka uviesť mená dvoch osôb, ktoré by na požiadanie riaditeľstva školy mohli potvrdiť jej bezúhonnosť, poskytnúť informácie o domácich pomeroch a o jej postavení v obci, v ktorej žila. Osoby, ktoré mohli poskytovať tieto informácie, nesmeli byť v príbuzenskom vzťahu s uchádzačkou o štúdium. K ďalším požiadavkám patrilo doklad o tom, že uchádzačka nevedie vlastnú domácnosť a nestará sa o vlastné alebo cudzie dieťa.

²³ K ďalším požiadavkám patrili aj dosiahnutie určitej výšky (najmenej 155 cm) a hmotnosti, ktorá musela byť najmenej toľko kilogramov, koľko centimetrov presahovala výška uchádzačky 1 meter. In MOROVICSOVÁ, Eva. Prvé ošetrovateľské školy v Čechách a na Slovensku a ich podiel na profesionalizácii ošetrovateľstva. In PAVLÍKOVÁ, Ľudmila et al. Prínos zdravotníckych pracovníkov v zdravotno-sociálnej oblasti (minulosť a súčasnosť). Bratislava: Slovenská spoločnosť pre dejiny vied a techniky pri SAV, Ústav sociálneho lekárstva a lekárskej etiky LF UK v Bratislave v spolupráci s vydavateľstvom Book & Book, 2004, s. 53-54.

²⁴ PROSPEKT České školy ošetrovateľské při Všeobecné nemocnici v Praze. Praha-Vyšehrad: Tiskem Vladimíra Reise, b. r., 6 s.

²⁵ Rehoľné spoločenstvo Inštitútu sestier sv. Kríža vzniklo v roku 1845 vo Švajčiarsku v Ingenbhole. Na Slovensko prišli prvé tri sestry v roku 1865. Usadili sa v Chyzerovciach pri Zlatých Moravciach, kde prevzali ošetrovanie chorých. Charitatívne služby krížových sestier, ako sa im ľudovo hovorilo, sa šírili aj do iných miest. V Bratislave od roku 1875 prevzali sestry sv. Kríža súkromné ošetrovanie chorých, organizáciu detskej opatrovne a dievčenského internátu, neskôr (od roku 1878) aj ošetrovanie chorých vo Vojenskej nemocnici v Bratislave. Dostupné na internete: www.sestrysvkriza.sk/index.php/en/o-nas/dejiny-a-zakladatelia.

²⁶ Ešte pred vznikom samostatnej slovenskej provincie Kongregácie milosrdných sestier sv. Kríža ochotne prijala 19. júla 1927 poverenie predstavenej Sr. Teodózie Hossovej organizovať ošetrovateľské kurzy pre sestry.

rehoľné sestry, dobrovoľné sestry ČSČK a civilné osoby, záujemkyne o ošetrovateľské povolanie. M. F. Dermeková²⁷ bola zároveň aj prednášateľkou a metodologičkou kurzov. Veľmi precízne a zanietené písala a rozmnožila celé učivo ako študijnú pomôcku pre účastníčky. Tento materiál sa neskôr stal východiskom pre vypracovanie koncepcie a učebných osnov ošetrovateľskej školy, na ktorej študovali rehoľné sestry aj civilné študentky. Po úspešnom ukončení druhého ošetrovateľského kurzu, na ktorý kladne reagovala nielen odborná verejnosť, ale aj predstavitelia vtedajšieho MVZTV, sa otvorila cesta pre zriadenie prvej ošetrovateľskej školy na Slovensku. Ošetrovateľskú školu Kongregácie milosrdných sestier sv. Kríža v Bratislave slávnostne otvorili 2. novembra 1931 na základe povolenia MVZTV zo dňa 23. októbra 1931. Riaditeľom školy sa stal MUDr. Ľudovít Valach, pedagogickou riaditeľkou a predstavenou M. F. Dermeková. Tretí ošetrovateľský kurz pod jej vedením už prebehol v podmienkach novovytvorenej inštitúcie. Pretože škola spočiatku nemala vlastnú budovu, vyučovalo sa v prenajatých priestoroch na Hviezdoslavovom námestí v penzióne pre staré dámy, ľudovo nazývanom „Promenáda“. V roku 1933 sa škola presťahovala do nových priestorov na Leškovej ulici, kde bol vybudovaný aj internát.²⁸ Praktická časť výučby prebiehala v Štátnej nemocnici v Bratislave. Na základe prvých praktických skúseností s organizáciou ošetrovateľského vzdelávania M. F. Dermeková dospela k záveru, že pôvodne navrhovaná dvojročná dĺžka štúdia na ošetrovateľských školách je priveľmi krátka na zvládnutie predpísanej školskej osnovy, čo sťažoval aj nedostatok učebných materiálov. Svoje návrhy na predĺženie štúdia o jeden rok predniesla na celoštátnej konferencii diplomovaných sestier v novembri 1934.²⁹

Ošetrovateľská škola Kongregácie milosrdných sestier sv. Vincenta v Košiciach
V roku 1932 bola založená Ošetrovateľská škola Kongregácie milosrdných sestier sv. Vincenta v Košiciach. Škola bola pričlenená k Štátnej nemocnici v Košiciach a svoju činnosť začala 1. februára 1933.³⁰ Košice boli zvolené na zriadenie školy preto, lebo v meste existovala nová moderná nemocnica, kde mohli žiačky získať kvalitnú odbornú prípravu, pričom teoretickú výučbu zabezpečovali primári jed-

²⁷ Odborné ošetrovateľské vzdelanie získala štúdiom na dvojročnej ošetrovateľskej škole v Prahe. Potrebné vedomosti o ošetrovaní chorých si doplnila o praktické skúsenosti, ktoré nadobudla absolvovaním odborných pracovných návštev vo väčších nemocniciach v republike a na ošetrovateľských školách v Chomutove a Opave. In MOROVICSOVÁ, Eva. Snahy Márie Fides Dermekovej o skvalitnenie profesionálnej prípravy sestier. In *Revue ošetrovateľstva, sociálnej práce a laboratórnych techník*, 2008, roč. 14, č. 3, s. 103-106.

²⁸ DERMEKOVÁ, Mária. *Výchova ošetrovateľského dorastu*. In *Československá nemocnice*, 1934, roč. 9, s. 234-235.

²⁹ Podľa jej predstáv mala žiačka pred nástupom do školy absolvovať povinnú prax so skúsenou sestrou, aby pochopila podstatu práce, pre ktorú sa rozhodla študovať. Táto požiadavka bola postupne zahrnutá aj do podmienok prijatia na Ošetrovateľskú školu Kongregácie milosrdných sestier sv. Kríža v Bratislave. Pôvodný návrh sa síce nepodarilo zrealizovať, prínosom však bola aj niekoľkokomesačná internátna výchova a praktická príprava uchádzačiek pod vedením odborne vzdelaných sestier v nemocnici, ktorá sa stala východiskom pre nadväzujúce riadne dvojročné teoretické a praktické vzdelávanie.

³⁰ FARKAŠOVÁ, Dana. *Ošetrovateľstvo – teória*. Martin: Osveta, 2001, s. 23.

notlivých oddelení nemocnice. Riaditeľom sa stal MUDr. Adolf Měska³¹ a predstavenou sestra Marta Jirušková, absolventka českej ošetrovateľskej školy v Prahe.³² Škola prijímala aj civilné žiačky, ale vo veľmi obmedzenom počte. Napríklad v roku 1935 ich na škole študovalo len päť. Absolventky školy pôsobili nielen v Štátnej nemocnici v Košiciach, ale aj v ďalších liečebných zariadeniach na Slovensku.

Škola pre civilné ošetrovatel'ky v Ústave M. Rastislava Štefánika

Krajinská dvojročná ošetrovateľská škola bola založená v roku 1933 na pôde Ústavu M. R. Štefánika.³³ Škola mala rovnaké učebné osnovy ako škola pre ošetrovatel'ky v Prahe. Podľa organizačného štatútu sa riaditeľ martinskej nemocnice stal zároveň aj riaditeľom ošetrovateľskej školy (až do roku 1938 ním bol Dr. Arnošt Dudek). V rokoch 1933 – 1939 ako hlavná sestra v škole pôsobila Františka Židová, diplomovaná ošetrovatel'ka s vynikajúcimi odbornými skúsenosťami, získanými na domácich a zahraničných klinických pracoviskách. Napriek tomu, že pochádzala z Čiech, rýchlo sa adaptovala na slovenské pomery a bola prínosom pre prípravu odborného ošetrovateľského dorastu.

Do školy sa prijímali žiačky systémom striedania ročníkov – každý druhý rok sa otváral prvý ročník. Škola poskytovala vzdelanie v teoretických predmetoch v spojení s praktickým výcvikom v Krajinskej nemocnici v Martine, Štátnej nemocnici v Žiline a v Bytči. Počas prázdnin žiačky praxovali aj v iných nemocniciach, v sociálnych ústavoch a zdravotníckych zariadeniach. Po úspešnom absolvovaní záverečnej diplomovej skúšky absolventky skladali sľub³⁴ a mohli používať titul *diplomovaná ošetrovatel'ka chorých*. V prípade neúspechu sa mohla diplomová skúška opakovať len raz, a to po absolvovaní šesťmesačného praktického výcviku. V roku 1935 ukončilo štúdium na Ošetrovateľskej škole M. R. Štefánika prvých 24 absolventiek, z ktorých 15 získalo diplom s vyznamenaním.

Činnosť ošetrovateľských škôl v medzivojnovom období

Štúdium na všetkých slovenských ošetrovateľských školách v medzivojnovom období bolo v zmysle nariadenia rakúskeho ministerstva vnútra č. 139 o ošetrovaní chorých z 25. júna 1914 dvojročné. V prvom roku štúdia sa pozornosť venovala predovšetkým prednáškovej činnosti. Prednášky a praktické cvičenia sa konali

³¹ FALISOVÁ, Anna. Lekári na Slovensku do roku 2000. Bratislava: VEDA, 2010, s. 300-301. Iné zdroje uvádzajú, že riaditeľom ošetrovateľskej školy v Košiciach bol Ján Kňazovický. In FARKAŠOVÁ, ref. 30, s. 23; FAKRAŠOVÁ, Dana – ZÁVODNÁ, Vlasta – KUBICOVÁ, Ľudmila – MUSILOVÁ, Mária – MUSILOVÁ, Eva. História ošetrovateľstva. Marin: Osveta, 2010, s. 22.

³² Všetky výdavky spojené s udržiavaním budovy školy, zaopatrením žiačok, honorármi prednášajúcim a iné hradila provincia Dcér kresťanskej lásky, pretože škola bola výlučne jej majetkom. Bližšie pozri: KLEINSCHNITZ, Eduard. Dnešný stav odborného ošetrovateľského školství. In Československá nemocnice, 1935, roč. 5, č. 6, s. 137-138.

³³ Škola bola povolená výnosom MŠANO zo dňa 25. 8. 1933 a výnosom MVZTV zo dňa 14. 6. 1933.

³⁴ V znení: „Sľubujem v prítomnosti tohto zhromaždenia, že budem viesť život mravný a svoje povinnosti budem vykonávať verne a svedomite. Vyhnem sa všetkému zlému a vedome nepodám škodlivý liek. Pričiním sa, pokiaľ moje sily stačia, povzniesť úroveň svojho povolania. Zachovám v prísnej tajnosti všetko, čo sa dozviem o pacientoch a ich veciach rodinných. Budem svedomite pomáhať lekárom a venujem sa dobru tých, ktorých do našej starostlivosti zveria.“ In PAMÄTNICA, ref. 18, s. 76.

v škole, nemocnici, prednáškových miestnostiach a laboratóriách. V druhom roku štúdia prevládala v učebnej osnove praktický výcvik. Prebiehal na viacerých klinikách a v nemocniciach, s ktorými škola spolupracovala, čím sa podstatne rozšíril záber praktickej prípravy žiakov. Išlo napr. o interné, chirurgické, gynekologické, dermatologické, pôrodnické a iné kliniky. Súčasťou praktickej prípravy bola aj prax v detskej nemocnici a detských poradniach. Počas praktického výcviku sa opakovala učebná látka prvého ročníka a budúce ošetrovatelky sa cvičili v ošetrovatelstve, sociálnej a zdravotnej starostlivosti. Uchádzačky o štúdium ošetrovatelstva boli v prvom roku štúdia označované ako žiačky ošetrovatelstva, v druhom roku sa nazývali ošetrovatelky na skúšku. Osnova teoretického vyučovania, ktorú vymedzoval výnos rakúskeho ministerstva vnútra č. 6122 zo 4. júna 1914, bola východiskom výučby aj v postupne zriaďovaných ošetrovatel'ských školách na Slovensku. V 20. rokoch bola pôvodná učebná osnova dodržiavaná, postupne sa však zvyšoval počet predmetov. Ich obsah bol daný požiadavkami praxe a skúsenosťami vyučujúcich. Preto bolo potrebné, aby učebná látka a ošetrovatel'ská metodika mali jednotné základy, prispôsobené celoštátnym potrebám pre všetky prípady.³⁵ Odborníci zároveň vyslovili požiadavku zaviesť jednotné učebnice pre teoretické a praktické disciplíny. Predmety postupne nadobúdali informatívny charakter, čo dosvedčuje počet hodín venovaný jednotlivým predmetom v učebnom pláne z roku 1936, ktorý sa pohyboval od 6 do 50 hodín.³⁶ Zameranie štúdia bolo v teoretickej aj v praktickej rovine široké, ako to dokladuje prehľad jednotlivých predmetov a ich hodinovej dotácie v učebnej osnove.

Tabuľka č. 1: Učebná osnova ošetrovatel'ských škôl³⁷

Predmet	Hodinová dotácia
Anatómia	40
Fyziológia	34
Bakteriológia (prednášky, laboratórium)	26
Hygiena	15
Skladba potravín (prednášky, varenie diét)	38
Náuka o chorobách	22
Terapia (farmakológia, hydroterapia, elektroterapia)	20
Etika	6
Ošetrovatel'ská technika (prednášky, demonštrácie, prax)	75
Masáž	15

³⁵ V roku 1921 sa vyučovalo 14 predmetov, v rokoch 1936 – 1948 sa počet predmetov zvýšil na 23. In MOROVICSOVÁ, ref. 23, s. 52-53.

³⁶ MOROVICSOVÁ, Eva. Odborná príprava sestier a ich profesionálne uplatnenie v prvej Československej republike. In Historické pohľady na vývoj ošetrovatel'stva a ošetrovatel'ského vzdelávania. Trnava: Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce, Trnavská univerzita, 2010, s. 199-200.

³⁷ Vzhľadom na výnos ministerstva vnútra č. 6122 zo 4. júna 1914 môžeme predpokladať podobnosť učebných osnov na všetkých ošetrovatel'ských školách. Bližšie pozri: KLEINSCHNITZ, ref. 32, s. 134, 138.

Diéta v nemocnici	10
Ošetrovanie pri nákazlivých chorobách	14
Ošetrovanie pri vnútorných ochoreniach	26
Ošetrovanie pri chirurgických ochoreniach	30
Ošetrovanie pri ženských ochoreniach	20
Ošetrovanie v pôrodníctve	10
Starostlivosť o dojča	30
Starostlivosť o dieťa	10
Ošetrovanie pri ochoreniach kože	5
Ošetrovanie pri očných ochoreniach	5
Ošetrovanie pri ušných, nosných a krčných ochoreniach	5
Ošetrovanie pri duševných ochoreniach	10
Administrácia nemocníc	12
Občianska náuka a zdravotné zákony	15
Sociálna starostlivosť	10
Verejné zdravotníctvo	6
Analýza moču	6

Spracované podľa: Kleinschnitz, 1935, s. 134.

Praktická výučba predstavovala až 80 % študijného času. Zo základných 4 pracovísk sa postupne rozšírila na 29. Doba praxe sa pohybovala od 45 do 180 hodín. Krátkodobé týždenné praxe v rozsahu 45 hodín boli určené pre väčšinu pracovísk, 4-týždňová súvislá prax s dotáciou 180 hodín sa realizovala iba na interných oddeleniach.³⁸

Školský rok sa začínal 15. októbra. Počas štúdia mali žiačky nárok na prázdniny a vo výnimočných prípadoch aj na dovolenku.³⁹ Školné vrátane poplatkov za internát a stravovanie predstavovalo 4 000 Kč ročne. Celkové finančné náklady na štúdium boli 8 000 Kč, žiačky mesačne platili finančnú sumu v rozmedzí od 400 do 500 Kč podľa kritérií stanovených školou. Šikovné a inteligentné žiačky z chudobnejších rodín mohli byť oslobodené od poplatku buď úplne, alebo im bola poskytnutá 25 %, 50 % alebo až 75 % zľava z celkových nákladov. Žiadosť o oslobodenie od poplatku musela žiačka doložiť vysvedčením o nemajetnosti svojich rodičov.⁴⁰ Celkové náklady na výchovu žiačok boli podstatne vyššie ako

³⁸ WILTSCHOVÁ, Marie. Vývoj základního vzdělání středních zdravotnických pracovníků. In *Československé ošetrovatelství*, 1971, roč. 2, č. 1, s. 6.

³⁹ V prvom roku štúdia mali 14-dňové vianočné prázdniny, jeden týždeň počas veľkonočných sviatkov a 6 týždňov v lete. V druhom roku štúdia mali ošetrovatelky nárok na niekoľko dní počas vianočných a veľkonočných sviatkov len v prípade, že to okolnosti a pomery v škole a v nemocniciach umožnili. Dovolenka mimo prázdnin sa umožňovala iba v prípade zdravotných alebo rodinných problémov.

⁴⁰ Ak žiadala o poskytnutie zľavy, musela k žiadosti priložiť vyhlásenie o svojich majetkových pomeroch a majetkových pomeroch svojich rodičov, na základe ktorých sa zľava udeľovala. Zároveň sa musela zaviazat', že po získaní ošetrovateľského diplomu zostane pracovať v štátnych

školné poplatky. Na prevádzku školy musel teda prispievať aj štát.⁴¹ Z týchto dôvodov boli na štúdium prijímané len schopné uchádzačky, ktoré pristupovali k zvolenému povolaniu vážne a zodpovedne. Tomu zodpovedali aj vyššie uvedené podmienky prijatia a priebeh prijímania záujemkyní na štúdium. Zároveň boli vypracované stanovy záväzné pre všetky žiačky, ktoré mali zabezpečiť napĺňanie hlavných cieľov školy.

Vzdelávanie pôrodných asistentiek pred vznikom Československej republiky

V období vzniku prvej Československej republiky sa príprava pôrodných asistentiek realizovala v zmysle nariadení, ktoré určoval uhorský zákon č. XIV z roku 1876 o verejnom zdravotníctve (jeho platnosť pretrvala až do roku 1928).⁴² Na celom území ČSR zabezpečovalo inštitucionalizované vzdelávanie 8 škôl pre pôrodné asistentky, dobovo označovaných aj ako „školy pre babice“.⁴³ Ich rozmiestnenie bolo z teritoriálneho hľadiska nerovnomerné.⁴⁴ Jednotlivé vzdelávacie inštitúcie sa líšili vo viacerých aspektoch. Rozdiely sa týkali najmä podmienok prijímania frekventantiek na štúdium, dĺžky štúdia, ako aj spôsobu vykonávania záverečných skúšok. Z 8 škôl pre pôrodné asistentky pôsobilo na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi 5. Školy v Bratislave, Košiciach a Užhorode zabezpečovali pre pôrodné asistentky 5-mesačné kurzy a štúdium sa končilo skúškou pred komisiou. Diametrálne odlišný spôsob prípravy pôrodných babíc zabezpečovali školy v Nitre a Rimavskej Sobote. Nezodpovedal ani základným požiadavkám. Dĺžka štúdia bola 2-mesačná, od frekventantiek sa nevyžadovala gramotnosť a záverečné skúšky sa nekonali pred komisiou.⁴⁵ Z týchto dôvodov bola činnosť škôl v Nitre a Rimavskej Sobote krátko po vzniku ČSR ukončená. Odborné vzdeláva-

alebo štátom spravovaných nemocniciach Československej republiky v dĺžke poskytovania zľavy alebo tak dlho, ako to určí zemský úrad, prípadne zdravotná štátna správa.

⁴¹ Ošetrovateľské školy pre rehoľné sestry boli dotované najmä z prostriedkov príslušnej kongregácie.

⁴² FALISOVÁ, Anna. Zdravotníctvo na Slovensku v medzivojnovom období. Bratislava: Veda, 1999, s. 170-171.

⁴³ Na Slovensku pred vznikom ČSR zabezpečovala vzdelávanie pôrodných asistentiek aj Prešovská nižšia pôrodnická škola, ktorá vznikla v roku 1900, svoju činnosť však ukončila ešte pred rokom 1910. In PEKAŘOVÁ, Katarína. Niekoľko poznámok k dejinám vzdelávania babíc do roku 1918. In ROLLEROVÁ, Anna. Dimenzie jazykového vzdelávania v nefilologických odboroch (Tradícia a súčasnosť). Bratislava: Univerzita Komenského, 2013, s. 155.

⁴⁴ MOROVICSOVÁ, Eva. Profesionálna príprava a pôsobenie pôrodných asistentiek v prvej Československej republike. In BUJALIKOVÁ, Mária - PAVLÍKOVÁ, Ľudmila. Zborník príspevkov z 8. medzinárodného sympózia o dejinách medicíny, farmácie a veterinárnej medicíny. Martin: Univerzita Komenského, 2007, s. 199.

⁴⁵ Dr. Jaroslav Dlouhý, odborný poradca pre vypracovanie pripravovanej reformy o pôrodníckej praxi, konštatoval nevyhovujúci stav odbornej prípravy pôrodných asistentiek v Čechách a na Slovensku v období vzniku ČSR, nutnosť zatvorenia škôl pre pôrodné babice v Nitre a v Rimavskej Sobote, v roku 1920 pozastavenie činnosti škôl pre pôrodné babice v Čechách. Dôvodom bol nadbytok pôrodných asistentiek v mestách a v oblastiach, kde žili zámožnejší obyvatelia, kým v oblastiach s horšími existenčnými podmienkami bol nedostatok pôrodných pomocníc. Pozornosť venoval aj stavu pripravenosti škôl na zavedenie reformy do praxe. Bližšie pozri: Výcvik a vzdelání porodních pomocnic. In Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek v republice Československé, 1927, roč. 15, č. 2, s. 1-2.

nie pôrodných asistentiek v ČSR napokon zabezpečovali iba školy pre pôrodné asistentky v Bratislave, Košiciach a Užhorode. Prijímali len absolventky meštianskych škôl a štúdium sa predĺžilo na deväť mesiacov. Štúdium podporovali okresy, mestá i obce. Nemajetným študentkám sa poskytovala podpora, prípadne im boli poskytnuté zľavy na školské poplatky a skúšobné taxy. Záujem o štúdium prevyšoval možnosti škôl.⁴⁶ Odborný dohľad nad výchovou pôrodných asistentiek prevzali lekári Gynekologicko-pôrodnicej kliniky Univerzity Komenského pod vedením profesora MUDr. Gustáva Müllera. Činnosť pôrodných asistentiek kontrolovali úradní lekári v zmysle nariadenia MVZTV č. 10 991/1925.

O reforme vyučovania a prípravy pôrodných asistentiek sa začalo uvažovať hneď po vzniku ČSR. Poukazovalo sa na ich nedostatočnú predchádzajúcu prípravu, krátkosť samotných kurzov, ale aj na absenciu postgraduálnych kurzov pre pôrodné asistentky z praxe. Podnety na potrebnú zmenu v odbornej príprave pôrodných asistentiek vychádzali nielen z centrálnych orgánov, ale aj priamo z klinickej praxe.⁴⁷

Zmeny vo vzdelávaní pôrodných asistentiek v medzivojnovom období

Výrazný posun v príprave pôrodných asistentiek priniesol zákon č. 200/1928 o pomocnej pôrodnicej praxi, o vzdelávaní a o výcviku pôrodných asistentiek.⁴⁸ Pozostával zo štyroch častí, v ktorých sa venovala pozornosť pomocnej pôrodnicej praxi, vzdelávaniu a výcviku pôrodných asistentiek i trestným opatreniam. Významnými zmenami v uvedenom zákone boli úprava odbornej prípravy pôrodných asistentiek, ktorá sa predĺžila na 10 a viac mesiacov, a vydávanie diplomov oprávňujúcich na pôrodnicu prax. Diplomy mohli vydávať iba štátne ústavy pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek podriadené priamo MVZTV.⁴⁹

Štátne ústavy pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek

Zriaďovanie ústavov pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek vymedzoval výnos MVZTV⁵⁰, v zmysle ktorého boli na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi zriadené tri štátne ústavy: v Bratislave, Košiciach a Užhorode. Výučba v Bratislave a Košiciach prebiehala v slovenskom jazyku, v Užhorode sa vyučovalo v „podkarpatoruskom“ (ukrajinskom) jazyku. Ústavy pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek boli zriaďované ako samostatné inštitúcie alebo boli pričlenené k štátnym nemocniciam, prípadne k liečebným a humanitným ústavom, ktoré mali gynekologicko-pôrodnice oddelenie. Boli to samostatné hospodárske

⁴⁶ BOKESOVÁ-UHEROVÁ, Mária. Dejiny zdravotníctva na Slovensku. Martin: Osveta, 1989, s. 279-280.

⁴⁷ FALISOVÁ, Anna. Vzdelávanie žien pre pôrodnicu prax (1918 - 1938). In BUJALCOVÁ, Mária - PAVLÍKOVÁ, Ludmila. Zborník príspevkov z 8. medzinárodného sympózia o dejinách medicíny, farmácie a veterinárnej medicíny. Martin: Univerzita Komenského, 2007, s. 37-42.

⁴⁸ ZÁKON o pomocnej praxi porodnickej, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek (porodních pomocnic). In Sbíрка zákonů a nařízení státu československého. Ročník 1928, částka 71, vydána dne 14. prosince 1928, s. 1202-1205.

⁴⁹ BĚBR, Richard. Výklad předpisů o vzdělání a výcviku porodních asistentek. In Československá nemocnice, 1932, roč. 2, č. 5-6, s. 89-100.

⁵⁰ Výnos MVZTV č. 21 749 z 10. júla 1930.

jednotky priamo podriadené MVZTV. Riaditeľ štátneho ústavu musel byť súčasne aj vedúcim lekárom pôrodnice alebo gynekologicko-pôrodnického oddelenia, na ktorom prebiehal praktický výcvik študentiek.

Predpisy o podmienkach pri prijímacích skúškach, o výške školských a skúšobných poplatkov, o prospechových a záverečných skúškach, ako aj o znení diplomu a sľubu pôrodných asistentiek vymedzovalo vládne nariadenie č. 154/1929.⁵¹ Žiadateľky (vo veku 20 – 35 rokov) o prijatie do niektorého zo štátnych ústavov pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek museli predložiť riaditeľstvu ústavu vlastnoručne napísanú žiadosť, ktorej súčasťou boli krstný alebo rodný list, doklad o československom štátnom občianstve, vysvedčenie „zachovalosti“, očkovací preukaz⁵², vysvedčenie o dosiahnutom vzdelaní⁵³. Prijímacia skúška zisťovala úroveň všeobecných vedomostí uchádzačiek v rozsahu predpísanej látky pre tri triedy meštianskej školy. O prijatí uchádzačiek do kurzu rozhodoval riaditeľ ústavu podľa smerníc vydaných MVZTV. V prípade vyššieho počtu uchádzačiek, ktoré spĺňali kritériá na prijatie do kurzu, sa uprednostňovali tie, ktoré sa písomne zaviazali, že po ukončení kurzu budú vykonávať pomocnú pôrodnícku prax v obciach, ktoré im určí zdravotná štátna správa. Prednosť sa dávala aj tým kandidátkam, ktoré boli vysielané na kurz na účet obce, v ktorej sa zaviazali vykonávať pomocnú pôrodnícku prax.⁵⁴ Kandidátky boli povinné bývať a stravovať sa v štátnom ústave pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek.⁵⁵

Činnosť štátnych ústavov pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek

V období konštituovania štátnych ústavov pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek bola učebná osnova iba dočasná a už vtedy sa uvažovalo o jej dopracovaní na základe prvých skúseností. Obsahovala predpisy o rozdelení vyučovacej doby, podrobný rozpis vyučovacích predmetov a prehľad týždennej hodinovej dotácie, predpisy o praktickom výcviku kandidátok, klasifikácii a o skúškach.⁵⁶ Súčasťou bol zoznam a najnižší počet najdôležitejších praktických výkonov⁵⁷ i vzor pre vysvedčenie o záverečnej skúške. Školský rok trval 10 mesiacov, začínal sa 1. septembra a bol rozdelený do troch období. Prvé obdobie trvalo jeden mesiac. Úvodná prednáška bola zameraná na poskytnutie informácií o priebehu

⁵¹ VLÁDNÍ NAŘÍZENÍ č. 154 ze dne 15. října 1929 o podmínkách pro přijetí do státních ústavů pro vzdělání a výcvik porodních asistentek, o zkouškách přijímacích, o výši školného, výši zkušebních tax, o zkouškách prospěchových a o zkoušce závěrečné, o znění diplomu a znění slibu. In Sbirka zákonů a nařízení státu československého. Ročník 1928, částka 60, vydána dne 30. října 1929, s. 1223-1226. Pozri tiež: STRAKA, Jozef. O pôrodných asistentkách. In STODOLA, Ivan. Zdravotné predpisy na Slovensku. Martin: Matica Slovenská, 1937, s. 101-103.

⁵² V očkovacom preukaze sa kontrolovala doba očkovania alebo preočkovania proti kiahňam, ktorá nemohla byť dlhšia ako 5 rokov.

⁵³ Vysvedčenie o úspešnom absolvovaní troch tried meštianskej školy alebo o absolvovaní troch tried strednej školy, prípadne diplom o absolvovaní ošetrovateľskej školy. Tieto doklady mohla nahradiť prijímacia skúška.

⁵⁴ VLÁDNÍ NAŘÍZENÍ č. 154 ze dne 15. října 1929, ref. 51, s. 1223.

⁵⁵ Na pobyt v ústave si boli povinné priniesť stanovený počet osobných potrieb, šatstva a obuvi, ako aj bielych záster a bielych šatiek na hlavu potrebných na praktický výcvik.

⁵⁶ BÉBR, ref. 49, s. 89-100.

⁵⁷ Kandidátka musela predložiť potvrdenie o absolvovaní predpísaných výkonov.

kurzu a zopakovanie poznatkov pomocných náuk potrebných pre ďalšie vyučovanie.⁵⁸ Druhé obdobie (v trvaní 8 mesiacov) bolo rozdelené do dvoch častí.⁵⁹ Na záver oboch období frekventantky skladali prospechové skúšky. Tretie obdobie, ktoré trvalo jeden mesiac, bolo určené na zopakovanie učebnej látky. Nevyhnutnou súčasťou vzdelávania a výcviku pôrodných asistentiek bol praktický výcvik, ktorý sa uskutočňoval sústavne podľa výskytu prípadov na gynekologicko-pôrodných oddeleniach.⁶⁰ Po uplynutí tohto obdobia sa kandidátky podrobili záverečnej skúške⁶¹ a po jej úspešnom absolvovaní a zložení sľubu sa pôrodným asistentkám vydal diplom oprávňujúci na ohlásenie a vykonávanie pomocnej pôrodnickej praxe. Na vykonávanie praxe bola nevyhnutná pôrodná brašna. Na jej vybavenie pre absolventky kurzov z roku 1930/1931 platil výnos MVZTV č. 23.803/31, podľa ktorého bola študentkám oslobodeným od školských poplatkov poskytnutá finančná podpora pri obstarávaní pôrodnickej brašny. Tento výnos bol v platnosti aj v nasledujúcom období. Vybavenie brašny pre pôrodnú asistentku definitívne vymedzoval výnos MVZTV č. 10007 z 12. 5. 1932.⁶²

Školské poplatky na celé obdobie výcviku predstavovali 300 Kč, ktoré museli kandidátky zaplatiť hneď pri prijatí. Okrem školného platili tiež za ubytovanie a stravovanie. Výšku poplatkov v štátnych ústavoch pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek určovalo MVZTV po dohode s ministerstvom financií (ďalej len MF).⁶³ Stanovená suma sa platila mesiac vopred. Nemajetným študentkám mohla byť poskytnutá 50 % zľava alebo úplné oslobodenie od poplatkov na základe návrhu riaditeľa ústavu, ktoré umožňovalo MVZTV po dohode s MF. Žiadosť o oslobodenie od poplatkov musela študentka podať riaditeľstvu ústavu do troch dní pred začiatkom kurzu.⁶⁴ Finančné náklady predstavovali v priemere 1 600 Kč ročne.

⁵⁸ Z hľadiska skladby vyučovacích predmetov sa pozornosť venovala základom asepsy, antisepsy, náuke o dezinfekcii tela a náuke o skladbe a činnosti ľudského tela so zreteľom na telo ženy.

⁵⁹ Prvá časť nemala trvať menej ako 4 mesiace a bola zameraná na výučbu o fyziologickom priebehu tehotenstva, pôrodu, šestonedelia a starostlivosti o novorodenca. Predmetmi druhej časti boli poznatky z patológie tehotenstva, pôrodu, šestonedelia, náuka o ženských a pohlavných chorobách a právnych úpravách vzťahujúcich sa na pôrodnú prax.

⁶⁰ Pri organizácii kurzov sa v ranných a dopoludňajších hodinách venovala pozornosť teoretickej výučbe, opakovaniu učiva a praktickým cvičeniam. V popoludňajších hodinách bol vytvorený priestor aj na individuálnu prípravu kandidátok, počas ktorej mali možnosť osvojovať si praktické zručnosti na fantómoch a modeloch, ktoré boli prístupné v študovni internátu.

⁶¹ Záverečná skúška sa skladala z písomnej a ústnej časti. Ústnu skúšku vykonávali frekventantky pred komisiou zloženou zo zástupcu MVZTV, riaditeľa ústavu, prednášajúcich asistentov a ostatných členov učiteľského zboru.

⁶² Výnos obsahoval aj požiadavky na rozmery brašny, vybavenie a materiál, z akého mala byť zhotovená: „Podle dotčeného výnosu má býti brašna rozměru asi 44x28x18 cm zhotovena z t. zv. vulkanfibru nebo z alumina event. plátnem potaženého, má míti 2 zámky a držadlo a uvnitř opatřena plátěným povlakem.“

⁶³ Taxy za povinné ubytovanie a stravovanie neboli v jednotlivých ústavoch rovnaké (napr. v Pardubicách predstavovali 330 Kč; v Liberci 360 Kč; v Bratislave a Košiciach 300 Kč; v Užhorode 270 Kč).

⁶⁴ K žiadosti bolo potrebné doložiť výkaz o majetkových pomeroch študentky, jej rodičov, prípadne manžela. Tento výkaz musel potvrdiť politický úrad (okresný úrad, magistrát, mestské notárstvo) a oddelenie knihovníctva okresného súdu. Študentky, ktorým bola poskytnutá zľava alebo boli úplne oslobodené od povinných poplatkov, sa museli písomným reverzom zaviazat,

Ďalšie vzdelávanie pôrodných asistentiek v medzivojnovom období

Za odbornú úroveň pôrodných asistentiek v ústavoch zodpovedali vedúci štátnych ústavov pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek. V prípade pôrodných asistentiek, ktoré pracovali samostatne, preberal zodpovednosť za ich odborný rast štát.

Neustály pokrok v lekárskejších vedách a zotrúvanie ceduľových babíc v pôrodníckej praxi predstavovali hlavné dôvody na zavedenie opakovacích kurzov pre všetky pôrodné asistentky. Snaha zriadiť jeden celoštátny opakovací kurz narážala na viaceré problémy. Do ďalšieho vzdelávania pôrodných asistentiek sa však aktívne zapájali pobočky stavovskej organizácie zastrešené *Ústrednou jednotou pôrodných asistentiek*, ktoré zabezpečovali na pravidelných schôdzach odborné prednášky z pôrodnictva alebo z iných lekárskejších odborov. Pravidelnú účasť všetkých pôrodných asistentiek na prednáškach nebolo možné dosiahnuť z viacerých dôvodov. Častou príčinou neúčasti bola ich pracovná zaneprázdnenosť, prekonávanie vzdialeností, finančné náklady a ďalšie. V niektorých prípadoch bolo dôvodom neúčasti aj pohodlie samotných pôrodných asistentiek, nezaujímajú o odborný rast či neochota získavať nové poznatky. Uvedené skutočnosti prispievali k prehľbovaniu nielen vedomostných rozdielov medzi pôrodnými asistentkami, ktoré sa mohli a chceli zdokonaľovať, a medzi tými, ktoré sa nemohli, ba často ani nechceli vzdelávať. Zároveň nepriaznivo ovplyvňovali aj vykonávanie pôrodníckej praxe.⁶⁵ Určité limity a rezervy v ďalšom vzdelávaní pôrodných asistentiek prostredníctvom odborných prednášok sa vyskytovali aj na strane lekárov.⁶⁶ Nevyhnutným dôvodom zavedenia postgraduálneho vzdelávania pôrodných asistentiek bola i nedostatočná, resp. nekomplexná kontrola ich odbornej úrovne. Kontrolnú činnosť pôrodných asistentiek pravidelne vykonávala verejná zdravotná správa u okresného lekára počas úradných dní.⁶⁷ Lekár v rámci kontroly posudzoval úroveň vedomostí a praktických zručností praktikujúcich pôrodných asistentiek. Vzhľadom na vysoký počet pôrodných asistentiek sa musel obmedziť iba na kontrolu vybavenia pôrodníckej brašny, vedenia pôrodného denníka a hygieny rúk asistentiek. Úradný deň končil okresný lekár poučením pôrodných asistentiek o zásadách, ktoré mali v praxi dodržiavať.⁶⁸ Situácia v kli-

že po ukončení kurzu budú vykonávať pomocnú pôrodnícku prax v rozsahu poskytovanej zľavy na mieste, ktoré im určí zemský, resp. krajinský úrad. V prípade, že takáto študentka bola z ústavu z vlastného zavinenia prepustená, bola povinná zaplatiť riaditeľstvu ústavu sumu, ktorá jej bola poskytovaná.

⁶⁵ GÁLA, Cyril. Poznámky k organizaci a administrativní přípravě opakovacích kursů pro porodní asistentky v C. S. R. In Československá nemocnice, 1936, roč. 4, č. 1, s. 8.

⁶⁶ Nie všetci prednášajúci sa usilovali naplniť zámery tejto formy vzdelávania, pravidelným prednáškam lekárov často chýbala jednotnosť, zaujímavosť a pútavosť, v niektorých prípadoch sa lekári viac orientovali na výklad takých výkonov a nových postupov, s ktorými sa pôrodné asistentky v klinickej praxi nestretávali.

⁶⁷ BOKESOVÁ-UHEROVÁ, ref. 46, s. 280.

⁶⁸ Prínos úradných dní k zvyšovaniu vedomostnej úrovne a zdokonaľovanie praktických zručností pôrodných asistentiek bol napokon minimálny, pretože „snaživé“ pôrodné asistentky pred ohláseným termínom kontrolnej činnosti upratali, doplnili svoju pôrodnícku brašnu a venovali pozornosť hygieny rúk, aby tak eliminovali prípadné nedostatky. Na posúdenie kontroly práce pôrodných asistentiek slúžilo aj povinné hlásenie „horúčky omladníc“.

nickej praxi a vyššie prezentované okolnosti viedli k iniciovaniu ďalšieho vzdelávania pôrodných asistentiek v pokračovacích kurzoch.

Opakovacie kurzy pre pôrodné asistentky

Organizácia povinných opakovacích kurzov pre pôrodné asistentky v prvej ČSR vyplývala zo zákona č. 200/1928.⁶⁹ Podrobné predpisy o opakovacích kurzoch vypracovalo MVZTV v spolupráci s MSS a MŠANO. Zákon mal vyhovieť všeobecnej požiadavke, aby sa náležitým dozorom i vhodne ustanovenou korepetíciou a doplňovaním nových poznatkov a skúseností zabránilo negatívne-
mu javu: „... že totiž porodní asistentky průběhem let v praxi degenerují; zvláště ony, jež jsou nedostatečně zaměstnány.“ Tento negatívny jav sa netýkal iba zabúdania teoretických poznatkov (napr. v oblasti symptomatológie rôznych pôrodných nepravidelností a v šestonedelí), ale hlavne toho, „že upadají do zlovykú, nedbalosti a povrchnosti, zejména po stránce porodnické čistoty“⁷⁰. Mnohé postupy, napr. umývanie a dezinfekciu rúk, úpravu lôžka, úpravu rodičky pred pôrodom a po ňom, starostlivosť o novorodenca, ošetrovanie šestonedielky, prípravu rodičky na operačný zákrok, prípravu dezinfekčných prostriedkov a pod., nevykonávali pôrodné asistentky s takou presnosťou a dodržiavaním hygienických zásad ako na začiatku svojej pôrodnickej praxe. Situácia bola naliehavejšia zvlášť na vidieku, kde bolo vedenie pôrodov zverené iba pôrodnej asistentke a dodržiavanie uvedených postupov sa (aj napriek ich časovej vyťažnosti, resp. prekonávaniu vzdialeností medzi rodičkami) stávalo nevyhnutnosťou. Na zlepšenie danej situácie bolo prednesených viacero návrhov.⁷¹ Najdôležitejším a najúčinnjším spôsobom riešenia bolo školenie pôrodných asistentiek v pôrodniciach, kde sa venovala pozornosť opakovaniu vedomostí a praktických zručností, ako aj poskytovaniu nových poznatkov.

Zákomom č. 200/1928 Zb. v § 9 v odsekoch 3 a 4 bolo ustanovené, že: „každá porodní asistentka jest povinna po 5 letech od vydání diplomu počítajíc a pak po dalších 10 letech, anebo přerušil-li praxi, ať dobrovolně, či nuceně, nejméně na 3 léta, zúčastniti se opakovacích kursů. Při porodních asistentkách v § 3, odst. 1 uvedených jest tyto lhůty počítati ode dne účinnosti tohoto zákona. Kromě toho jest každá porodní asistentka, u níž byly zjištěny vážné nedostatky vědomostí, povinna zúčastniti se opakovacího kursu mimo lhůty v předchozím odstavci uvedené“⁷².

V prvých rokoch trvali opakovacie kurzy minimálne 3 týždne, pretože sa na nich zúčastňovali ešte pôrodné asistentky, ktoré boli absolventkami 5-mesačných kurzov. Tento aspekt sa premietol aj do osnovy opakovacích kurzov.⁷³

⁶⁹ ZÁKON o pomocné praxi porodnické, ref. 48, s. 1204.

⁷⁰ PACHNER, František. Opakovací kursy pro porodní asistentky. In Československá nemocnice, 1934, roč. 4, č. 9, s. 236.

⁷¹ Napr. poskytovanie informácií pôrodným asistentkám prostredníctvom odborných časopisov, prednášok v stavovských organizáciách a spolkoch, osobným usmerňovaním pôrodných asistentiek pôrodníkmi a úradnými lekármi.

⁷² ZÁKON o pomocné praxi porodnické, ref. 48, s. 1204.

⁷³ Do učebnej osnovy boli zaradené témy, ktoré neboli obsahom 5-mesačnej pregraduálnej prípravy pôrodných asistentiek, ako napr. hygiena a dietetika normálneho a nepravidelného tehotenstva, pôrodu a šestonedelia, podrobné vyšetrovanie ženy s fyziologickým priebehom te-

Učebná osnova opakovacích kurzov bola v zásade zhodná s učebnou osnovou 10-mesačných kurzov štátnych ústavov pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek v rámci pregraduálnej prípravy podľa výnosu MVZTV č. 21672/30 z 25. 9. 1930.⁷⁴ Predstavovala zhustený súbor nevyhnutných vedomostí a zručností potrebných na vykonávanie pomocnej pôrodnickej praxe. Pri príprave obsahovej štruktúry opakovacích kurzov bolo potrebné zohľadniť, že frekventantky si počas svojej pôrodnickej praxe upevňovali nielen žiaduce praktické zručnosti, ale osvojili si aj nesprávne postupy a zlozvyky. Preto sa z praktického hľadiska presadzovala orientácia na dodržiavanie zásad asepsy a antisepsy, na výbavu pôrodnického balíčka, používanie sterilných rukavíc. Zdôrazňoval sa význam, ale aj nebezpečenstvo vnútorného vyšetovania, možnosť a význam vyšetrenia konečníkom, pozornosť sa viac orientovala na zopakovanie zásad vedenia druhej a tretej pôrodnej doby a ošetrovania šestonedielky. Z patologického pôrodnictva sa dôraz kládol na diagnostiku a vedenie pôrodu pri úzkej panve, na symptomatológiu pri mimomaternicovom tehotenstve i preeklamptických stavoch a na povinnosti pôrodnej asistentky pri výskyte kŕčov u tehotnej ženy.⁷⁵ Podľa odborníkov bolo potrebné venovať pozornosť aj užívaniu „kontracepčných“ prostriedkov, významu predmanželských poradní, rizikám umelého prerušenia tehotenstva a iným otázkam.⁷⁶ Výučba v opakovacích kurzoch bola teoretická a praktická. Teoretická príprava v rozsahu 68 hodín prebiehala formou prednášok v dopoludňajších a popoludňajších hodinách. Realizácia praktickej výučby spočívala v seminárnych rozhovoroch, v prezentácii a demonštrácii kazuistík, v aktívnej účasti frekventantiek pri gynekologických a pôrodnických výkonoch a vo vykonávaní poradenskej činnosti. Vedenie kurzov a prístup lekárov k frekventantkám museli byť profesionálne a citlivé, pretože frekventantky mali z pôrodnickej praxe bohaté skúsenosti.⁷⁷

Často diskutovanou otázkou bola konkrétna realizácia opakovacích kurzov a reálne možnosti vzdelávacích inštitúcií.⁷⁸ Kapacita štátnych ústavov nemohla zabezpečiť účasť na opakovacích kurzoch pre všetky pôrodné asistentky. Z tohto dôvodu bolo nevyhnutné pristúpiť k výnimočným opatreniam, predovšetkým

hotenstva, rodičiek a šestonedielok, rozpoznanie nepravidelného tehotenstva, sledovanie normálneho pôrodu vonkajším a vnútorným vyšetrením, sledovanie pôrodných nepravidelností vonkajším a vnútorným vyšetrením a povinnosti pôrodnej asistentky pri uvedených stavoch, príčiny vzniku „horúčky omladníc“ a podiel ich zavinenia pôrodnou asistentkou, chránenie hrádze a ošetrovanie trhlín so zreteľom na profylaxiu gynekologických chorôb, venerické choroby a ich vplyv na plodnosť, etika pôrodnej asistentky a jej vzťah k lekárovi.

⁷⁴ Predpisy o opakovacích kurzoch vydalo MVZTV po dohode s MSS a MŠANO.

⁷⁵ Pozornosť sa venovala aj starostlivosti o zdravého novorodenca, umelej výžive, prípadne niektorým ochoreniam, ako napr. lues, blenorrea, krivica, keďže v 5-mesačných kurzoch pre pôrodné asistentky sa táto problematika preberala iba okrajovo.

⁷⁶ PACHNER, František. Prevence v porodnictví. In Československá nemocnice, 1935, roč. 5, č. 1, s. 82.

⁷⁷ V učebnej osnove sa pozornosť venovala týmto témam: náuka o tehotenstve, pôrode a šestonedelí (30 hodín), náuka o dojčenskom období (15 hodín), náuka o ženských chorobách (15 hodín), pomocné náuky (6 hodín), zákony a predpisy (2 hodiny).

⁷⁸ Napríklad v roku 1934 Štátne ústavy pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek mali celkovú kapacitu 183 kandidátok. Pri celkovom počte asi 8 000 pôrodných asistentiek pôsobiach v praxi nebolo možné dodržať v plnom rozsahu kritériá na absolvovanie pokračovacích kurzov.

v začiatkoch uplatňovania právnych predpisov v praxi.⁷⁹ Vzhľadom na to, že záujem praktikujúcich pôrodných asistentiek o ďalšie vzdelávanie nebol jednoznačný, postupne sa prijala právna norma, ktorá určovala pre pôrodné asistentky zákonnú povinnosť zúčastňovať sa na opakovacích kurzoch, ktoré na území Slovenska zabezpečovali Štátne ústavy pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek v Bratislave, Košiciach a Užhorode. V roku 1934 (v zmysle prijatých právnych úprav a výnimiek) sa výcvik v pokračovacích kurzoch týkal asi 570 pôrodných asistentiek.⁸⁰

Zaradenie pôrodných asistentiek na opakovacie kurzy zabezpečovali okresné úrady na základe vypracovaných zoznamov všetkých pôrodných asistentiek v príslušnom okrese.⁸¹ Zároveň stanovili poradie pôrodných asistentiek, na základe ktorého boli na kurzy vysielané.⁸² Zoznamy pôrodných asistentiek prihlásených do opakovacích kurzov zasielal okresný úrad 3 mesiace pred termínom ich realizácie na príslušný štátny ústav.⁸³ Ak nebola pôrodná asistentka zaradená na opakovací kurz, mohla do 15 dní od doručenia oznamu podať odvolanie na zemský úrad. V prípade, že pôrodná asistentka nenastúpila na opakovací kurz, hodnotilo sa jej správanie ako zanedbanie povinnosti, ktorá vyplývala zo zákona.⁸⁴ Po úspešnom absolvovaní opakovacieho kurzu pôrodná asistentka získala osvedčenie, ktoré sa evidovalo na diplome.⁸⁵ Ak pôrodná asistentka neuspela na skúškach, rozhodnutie o neúspešnom absolvovaní opakovacieho kurzu zaslal ústav príslušnému okresnému úradu, ktorý ju vyslal. V takomto prípade mala pôrodná asistentka povinnosť prihlásiť sa na nasledujúci opakovací kurz, pričom finančné náklady si hradila sama. Opakovacie kurzy boli inak bezplatné a finančné náklady spojené s ich absolvovaním hradil štát (vrátane ubytovania frekventantiek).⁸⁶ Dôvodom boli viaceré skutočnosti. Kurzy sa konali vo všeobec-

⁷⁹ Povinnosť absolvovať opakovacie kurzy sa nevzťahovala na pôrodné asistentky, ktoré sa neprihlásili k pôrodníckej praxi alebo ju priamo nevykonávali, aspoň mesiac pracovali v štátnych ústavoch pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek, v pôrodniciach, na pôrodných oddeleniach nemocnice a v sanatóriách, ale ani na choré alebo invalidné pôrodné asistentky, ktoré nevykonávali pôrodnú prax, a pôrodné asistentky staršie ako 55 rokov.

⁸⁰ PACHNER, ref. 70, s. 237.

⁸¹ Zoznamy obsahovali tieto údaje: meno, priezvisko a bydlisko pôrodnej asistentky, dátum a miesto narodenia, štátna príslušnosť, domovská obec, rodinný stav, počet detí, záujem o typ výučbového jazyka, žiadosť o vykonanie opakovacích kurzov mimo bydliska, potvrdenie o predchádzajúcom absolvovaní pokračovacích kurzov (miesto a rok absolvovania).

⁸² Do opakovacích kurzov sa prednostne zaraďovali pôrodné asistentky, u ktorých sa zistili vážne nedostatky vo vedomostiach, ktoré boli z predchádzajúceho kurzu vylúčené, resp. tie, ktoré sa na opakovacom kurze ešte nezúčastnili. Prednosť sa dávala aj tým pôrodným asistentkám, ktoré sa do kurzov hlásili dobrovoľne, a tým, na ktoré sa vzťahovala povinnosť pravidelne sa zúčastňovať na opakovacích kurzoch. Do zoznamu sa nezaraďovali pôrodné asistentky staršie ako 60 rokov aj napriek tomu, že sa na opakovací kurz hlásili dobrovoľne.

⁸³ Pôrodná asistentka musela byť informovaná o zaradení na opakovací kurz minimálne 5 týždňov pred jeho začatím, ako aj o mieste konania. Povolávací výmer obsahoval aj zoznam vecí, ktoré si mala na opakovací kurz priniesť.

⁸⁴ Takýto prístup sa sankcionoval finančnou pokutou, väzením, odobratím diplomu až zákazom vykonávať pôrodnú prax.

⁸⁵ VLÁDNÍ NARIŽENÍ č. 154 ze dne 15. října 1929, ref. 51, s. 1225.

⁸⁶ GÁLA, ref. 65, s. 10.

nom záujme a ich hlavným cieľom bolo zvyšovať odbornú úroveň praktikujuúcich pôrodných asistentiek, a tak znížiť výskyt komplikácií pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti o tehotné ženy, rodičky, šestonedielky a novorodencov. Mnohé pôrodné asistentky pochádzali z chudobných rodín a často boli aj ich jedinými živiteľkami. Zavedenie poplatkov za opakovacie kurzy tak mohli vnímať ako povinnosť a záťaž. Na základe prvých skúseností s realizáciou opakovacích kurzov sa postupne vyšpecifikoval obsahový rámec učiva tejto formy ďalšieho vzdelávania pôrodných asistentiek.

Záver

Zdravotnícke školstvo v medzivojnovom období zabezpečovalo inštitucionálnu prípravu okrem lekárov aj sestier a pôrodných asistentkám. Tá bola predmetom našej štúdie. V prvých rokoch po vzniku ČSR bolo potrebné riešiť absenciu vzdelávacích inštitúcií na prípravu sestier na Slovensku, ktorá (na rozdiel od prípravy pôrodných asistentiek) nemala svoju tradíciu. Odbornú prípravu poskytovali iba tri ošetrovateľské školy v Čechách: v Prahe, Chomutove a Opave. V klinickej praxi tak pôsobili prevažne neškolené a praktické ošetrovateľky a rehoľné sestry, ktoré pripravovali priamo v praxi lekári a praktické poznatky získavali od skúsenejších kolegýň. Významným prínosom v tomto smere bolo zriadenie Ústavu Milana Rastislava Štefánika v Martine, kde sa vybudovali dve vzdelávacie inštitúcie: v roku 1925 škola pre sociálno-zdravotnú starostlivosť a v roku 1933 ošetrovateľská škola. Na rozvoji zdravotníckeho školstva sa podieľali aj rehole, z iniciatívy ktorých boli zriadené Ošetrovateľská škola Kongregácie milosrdných sestier sv. Kríža v Bratislave (1931) a Ošetrovateľská škola Kongregácie milosrdných sestier sv. Vincenta v Košiciach (1932).

Na rozdiel od inštitucionálnej prípravy sestier malo vzdelávanie pôrodných asistentiek na území Slovenska svoju históriu. Profesionálnu prípravu až do roku 1928 kontinuálne poskytovali školy pre pôrodné asistentky v Bratislave, Košiciach a Užhorode v 5-mesačných kurzoch. Rozvoj medicíny, zdravotníctva a prírodných disciplín si však vyžiadali zmeny v príprave pôrodných asistentiek, ktoré priniesla reforma pomocnej pôrodnickej praxe v zmysle zákona č. 200 Zb. z 9. 11. 1928. Zavádzanie progresívnych zmien do praxe prispelo k prehĺbeniu výcviku a k skvalitneniu vzdelávania pôrodných asistentiek v samostatných špeciálnych štátnych ústavoch a k zavedeniu opakovacích kurzov pre praktikujuúce pôrodné asistentky, ktorých cieľom bolo prezentovať nové vedecké poznatky a odstraňovať zakorenené a zaužívané zlozvyky a povery. Konštituovanie a rozvoj zdravotníckeho školstva mali (aj napriek mnohým problémom a nedostatkom) svoje opodstatnenie a prínos. Absolventky ošetrovateľských škôl a ústavov pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek sa uplatnili vo všetkých oblastiach zdravotníctva a výraznou mierou prispievali k zvyšovaniu kvality poskytovanej ošetrovateľskej starostlivosti i k skvalitneniu pôrodnickej praxe.

Literatúra:

Archív a pramene:

Slovenský národný archív, fond Inštruktor ministerstva sociálnej starostlivosti; fond Krajský úrad v Bratislave

Československá nemocnice

Vládní nařízení č. 154 ze dne 15. října 1929 o podmínkách pro přijetí do státních ústavů pro vzdělání a výcvik porodních asistentek, o zkouškách přijímacích, o výši školného, výši zkušebních tax, o zkouškách prospěchových a o zkoušce závěrečné, o znění diplomu a znění slibu.

Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek v republice Československé

Zákon o pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek (porodních pomocnic).

Živena

Monografie a zborníky:

BOKESOVÁ-UHEROVÁ, Mária. Dejiny zdravotníctva na Slovensku. Martin : Osveta, 1989.

FALISOVÁ, Anna. Lekári na Slovensku do roku 2000. Bratislava : VEDA, 2010.

FALISOVÁ, Anna. Vzdelávanie žien pre pôrodnú prax (1918 – 1938). In BUJALKOVÁ, Mária – PAVLÍKOVÁ, Ľudmila. Zborník príspevkov z 8. medzinárodného sympózia o dejinách medicíny, farmácie a veterinárnej medicíny. Martin : Univerzita Komenského, 2007.

FALISOVÁ, Anna. Zdravotníctvo na Slovensku v medzivojnovom období. Bratislava : Veda, 1999.

FAKRAŠOVÁ, Dana – ZÁVODNÁ, Vlasta – KUBICOVÁ, Ľudmila – MUSILOVÁ, Mária – MUSILOVÁ, Eva. História ošetrovateľstva. Martin : Osveta, 2010.

FARKAŠOVÁ, Dana. Ošetrovateľstvo – teória. Martin : Osveta, 2001.

MINTÁLOVÁ, Zora – TELGÁRSKY, Bohdan. Červený kríž na Slovensku v rokoch 1919 – 1938. Matica slovenská : Martin, 2005.

MOROVICSOVÁ, Eva. Prvé ošetrovateľské školy v Čechách a na Slovensku a ich podiel na profesionalizácii ošetrovateľstva. In PAVLÍKOVÁ, Ľudmila et al. Prínos zdravotníckych pracovníkov v zdravotno-sociálnej oblasti (minulosť a súčasnosť). Bratislava : Slovenská spoločnosť pre dejiny vied a techniky pri SAV, Ústav sociálneho lekárstva a lekárskej etiky LF UK v Bratislave v spolupráci s vydavateľstvom Book & Book, 2004.

MOROVICSOVÁ, Eva. Odborná príprava sestier a ich profesionálne uplatnenie v prvej Československej republike. In Historické pohľady na vývoj ošetrovateľstva a ošetrovateľského vzdelávania. Trnava : Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce, Trnavská univerzita, 2010.

MOROVICSOVÁ, Eva. Profesionálna príprava a pôsobenie pôrodných asistentiek v prvej Československej republike. In BUJALKOVÁ, Mária – PAVLÍKOVÁ, Ľudmila. Zborník príspevkov z 8. medzinárodného sympózia o dejinách medicíny, farmácie a veterinárnej medicíny. Martin : Univerzita Komenského, 2007.

MOROVICSOVÁ, Eva. Snahy Márie Fides Dermekovej o skvalitnenie profesionálnej prípravy sestier. In Revue ošetrovateľstva, sociálnej práce a laboratórných techník, 2008, roč. 14, č. 3, s. 103-106.

NEMCOVÁ, Jana – HLINKOVÁ, Edita. História a súčasnosť vzdelávania sestier na Ústave Milana Rastislava Štefánika v Martine. In BUJALKOVÁ, Mária – PAVLÍKOVÁ, Ľudmila. Zborník príspevkov z 8. medzinárodného sympózia o dejinách medicíny, farmácie a veterinárnej medicíny. Martin : Jesseniova lekárska fakulta UK, 2007.

- PAMÄTNICA. 50 rokov zdravotníckeho školstva v Martine 1926 – 1976. Martin : Stredná zdravotnícka škola, 1976.
- PEKAŘOVÁ, Katarína. Niekoľko poznámok k dejinám vzdelávania babíc do roku 1918. In ROLLEROVÁ, Anna. Dimenzie jazykového vzdelávania v nefilologických odboch (Tradícia a súčasnosť). Bratislava : Univerzita Komenského, 2013.
- PROSPEKT České školy ošetrovateľské při Všeobecné nemocnici v Praze. Praha-Vyšehrad : Tiskem Vladimíra Reise, b. r., 6 s.
- STRAKA, Jozef. O pôrodných asistentkách. In STODOLA, Ivan. Zdravotné predpisy na Slovensku. Martin : Matica Slovenská, 1937.

Štúdie a články v časopisoch:

- MOROVICSOVÁ, Eva. Ošetrovateľské školy v prvej Československej republike. In Revue ošetrovateľstva a laboratórnych metódik, 2005, roč. 11, č. 1, s. 13-16.
- WILTŠCHOVÁ, Marie. Vývoj základního vzdělání středních zdravotnických pracovníků. In Československé ošetrovateľství, 1971, roč. 2, č. 1, s. 6.
- <www.sestrysvkriza.sk/index.php/en/o-nas/dejiny-a-zakladatelia>.

Počet slov: 9 163

Počet znakov vrátane medzier: 67 819